Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

С И Л Л А Б У С
навчальної дисципліни
«Кіберзлочинність та електронні докази»

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Спеціалізація – «Прокуратура та кримінальна юстиція»

Статус навчальної дисципліни – за вибором студента

Рік набору – 2021

Харків – 2021

Силлабус навчальної дисципліни «Кіберзлочинність та електронні докази» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» спеціалізації «Прокуратура та кримінальна юстиція» Інституту прокуратури та кримінальної юстиції. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021. 12 с.

Розробник:

Таволжанський Олексій Володимирович – доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, кандидат юридичних наук, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент

Затверджено на засіданні кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

(протокол № від 20__ р.)

Дата оновлення – _____ 20___ р.

Завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права – Головкін Богдан Миколайович, доктор юридичних наук, професор

Гарант освітньої програми – завідуюча кафедри кримінального процесу Капліна Оксана Володимирівна, доктор юридичних наук, професор

Формуляр розроблений робочої групою у складі:

- *проф. Комаров В. – проректор з навчально-методичної роботи;*
- *проф. Клімова Г. – начальник навчально-методичного відділу;*
- *к.ю.н. Яригіна Є. – методист навчально-методичного відділу*

та затверджено на засіданні Науково-методичної ради (протокол №2 від 23.03.2021 р.)

Голова Науково-методичної ради

_____ *Комаров В.*

Дані про викладача

Назва навчальної дисципліни	**Кіберзлочинність та електронні докази**
Статус навчальної дисципліни	За вибором студента
Викладач	Таволжанський Олексій Володимирович – доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, доктор юридичних наук, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент
Контактний телефон	380 (57) 704-92-62
E-mail	criminology@nlu.edu.ua
Консультації	відповідно до розробленого графіку індивідуальних консультаці
Онлайн консультації	Ідентифікатор конференції Zoom: 0000000000 Код доступу: 999999

Анотація навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Кіберзлочинність та електронні докази» переслідує мету теоретично і практично озброїти студента знаннями про соціальну сутність і детермінацію кіберзлочинності та її окремих злочинних проявів (кардинг, фішинг, вішинг, онлайн-шахрайство, піратство, кард-шарінг, соціальна інженерія, мальваре, протиправний контент рефайлінг та ін.), основні напрями запобіжної діяльності державних органів, установ і громадських організацій, систему заходів, які ними розробляються і реалізуються відповідно до Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів, спрямованих на недопущення вчинення кіберзлочинів, захист прав та законних інтересів громадян, зниження «страху населення» перед кіберзлочинністю.

Модуль 1. Кіберзлочинність: поняття, види та запобігання.

Поняття кіберзлочинності та її місце в загальній структурі злочинності. Види кіберзлочинів. Поняття та кримінологічна характеристика

кіберзлочинності. Особистість кіберзлочинця. Причини та умови вчинення кіберзлочинів. Запобігання кіберзлочинності.

Європейський конвенційний механізм запобігання кіберзлочинності: поняття та система.

Детермінанти та основні напрямки запобігання кіберзлочинності

Модуль 2. Кримінально-правове забезпечення боротьби з кіберзлочинністю.

Сучасний стан кримінально-правового забезпечення боротьби з кіберзлочинністю.

Система та загальна характеристика кіберзлочинів.

Реалізація форм кримінальної відповідальності за кіберзлочини.

Модуль 3. Особливості методики розслідування кіберзлочинів. Електронні докази у кримінальному провадженні

Особливості методики розслідування кіберзлочинів.

Поняття електронних доказів у кримінальному провадженні

Види електронних доказів

Способи збирання електронних доказів.

Використання електронних доказів під час судового розгляду

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета **навчальної дисципліни** – Мета даної навчальної дисципліни– теоретично і практично озброїти студента знаннями про соціальну сутність і детермінацію кіберзлочинності та її окремих злочинних проявів (кардинг, фішинг, вішинг, онлайн-шахрайство, піратство, кард-шарінг, соціальна інженерія, мальваре, протиправний контент рефайлінг та ін.), основні напрями запобіжної діяльності державних органів, установ і громадських організацій, систему заходів, які ними розробляються і реалізуються відповідно до Конституції України, законів та інших нормативно-правових

актів, спрямованих на недопущення вчинення кіберзлочинів, захист прав та законних інтересів громадян, зниження «страху населення» перед кіберзлочинністю.

Завдання:

- вивчення актуальних проблем запобігання кіберзлочинності;
- формування у студентів уявлення про поняття кіберзлочинність та електронні докази;
- визначення прикладних проблем при збиранні електронних доказів.

Навчальна дисципліна у структурі освітньо-професійної програми. Міждисциплінарні зв'язки

Пререквізити: «Кримінальне право»; «Кримінально-процесуальне право»; «Адміністративне право; Кримінально-виконавче право».

Кореквізити: "Кримінальне право»; «Кримінально-процесуальне право; криміналістика»; «Правові засади запобігання корупції».

Постреквізити: "Кримінальне право»; «Кримінально-процесуальне право; криміналістика»; «Правові засади запобігання корупції».

Мова навчання – українська.

Очікувані результати навчання здобувача вищої освіти *

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти має демонструвати такі результати навчання:

РНП НД – 1. Розкрити поняття злочинності, проаналізувати її онтологію, визначити гносеологічні засади пізнання.

РНП НД – 2. Здатність продемонструвати уміння формулювати нові гіпотези щодо пояснення феномену кіберзлочинності, закономірностей її функціонування і розвитку.

РНП НД – 3. Проаналізувати феноменологію кіберзлочинності на підставі статистичної звітності.

РНП НД – 4. Здатність пояснити різницю між різними концепціями причин злочинної поведінки.

РНП НД – 5. Розкрити природу кримінологічної детермінації кіберзлочинності, продемонструвати зв'язки і залежності з суспільними явищами і процесами.

РНП НД – 6. Класифікувати і охарактеризувати детермінанти кіберзлочинності.

РНП НД – 7. Розкрити основні положення вчення про особистість злочинця та охарактеризувати гносеологічні засади її пізнання.

РНП НД – 8. Проаналізувати особливості інноваційної діяльності органів охорони правопорядку та інноваційного менеджменту у сфері запобігання кіберзлочинності.

РНП НД – 9. Проаналізувати систему запобігання кіберзлочинності в Україні та визначити індикатори якості й ефективності її функціонування.

РНП НД – 10. Здатність здійснювати кримінологічні прогнози та розробляти плани заходів запобігання кіберзлочинності.

РНП НД – 11. Знати істотні ознаки кіберзлочинності, проаналізувати її детермінанти, визначати стратегічні напрями і заходи запобігання.

РНП НД – 12. Продемонструвати знання основних тенденцій поширення злочинів проти довкілля, причини та умов їх вчинення, сформулювати заходи запобігання.

Види навчальних занять та самостійна робота
для здобувачів вищої освіти денної форми навчання

№ п/п	**Аудиторні заняття (контактні)**		**Самостійна робота (в годинах)**
	Теми лекцій	**Теми практичних занять**	
1	Поняття кіберзлочинності та її місце в загальній структурі злочинності. Види кіберзлочинів.	Поняття кіберзлочинності та її місце в загальній структурі злочинності. Види кіберзлочинів	
2	Поняття та кримінологічна характеристика кіберзлочинності. Особистість кіберзлочинця. Причини та умови вчинення кіберзлочинів. Запобігання кіберзлочинності.	Поняття та кримінологічна характеристика кіберзлочинності. Особистість кіберзлочинця. Причини та умови вчинення кіберзлочинів. Запобігання кіберзлочинності.	
3	Європейський конвенційний механізм запобігання кіберзлочинності: поняття та система.	Європейський конвенційний механізм запобігання кіберзлочинності: поняття та система.	

4	Детермінанти та основні напрямки запобігання кіберзлочинності Сучасний стан кримінально-правового забезпечення боротьби з кіберзлочинністю. Система та загальна харктеристика кіберзлочинів. Реалізація форм кримінальної відповідальності за кіберзлочини.	Детермінанти та основні напрямки запобігання кіберзлочинності Сучасний стан кримінально-правового забезпечення боротьби з кіберзлочинністю. Система та загальна характеристика кіберзлочинів. Реалізація форм кримінальної відповідальності за кіберзлочини.	
5	Особливості методики розслідування кіберзлочинів. Поняття електронних доказів у кримінальному провадженні Види електронних доказів Способи збирання електронних доказів. Використання електронних доказів під час судового розгляду.	Особливості методики розслідування кіберзлочинів. Поняття електронних доказів у кримінальному провадженні Види електронних доказів Способи збирання електронних доказів. Використання електронних доказів під час судового розгляду.	

Види навчальних занять та самостійна робота для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання

№ п/п	Аудиторні заняття (контактні)		Самостійна робота (в годинах)
	Теми лекцій	Теми практичних занять	
1	Поняття	Поняття	

	кіберзлочинності та її місце в загальній структурі злочинності. Види кіберзлочинів.	кіберзлочинності та її місце в загальній структурі злочинності. Види кіберзлочинів	
2	Поняття та кримінологічна характеристика кіберзлочинності. Особистість кіберзлочинця. Причини та умови вчинення кіберзлочинів. Запобігання кіберзлочинності.	Поняття та кримінологічна характеристика кіберзлочинності. Особистість кіберзлочинця. Причини та умови вчинення кіберзлочинів. Запобігання кіберзлочинності.	
3	Європейський конвенційний механізм запобігання кіберзлочинності: поняття та система.	Європейський конвенційний механізм запобігання кіберзлочинності: поняття та система.	
4	Детермінанти та основні напрямки запобігання кіберзлочинності Сучасний стан кримінально-правового забезпечення боротьби з кіберзлочинністю. Система та загальна харктеристика кіберзлочинів. Реалізація форм кримінальної відповідальності за кіберзлочини.	Детермінанти та основні напрямки запобігання кіберзлочинності Сучасний стан кримінально-правового забезпечення боротьби з кіберзлочинністю. Система та загальна характеристика кіберзлочинів. Реалізація форм кримінальної відповідальності за кіберзлочини.	
5	Особливості методики	Особливості методики розслідування	

	розслідування кіберзлочинів. Поняття електронних доказів у кримінальному провадженні Види електронних доказів Способи збирання електронних доказів**.** Використання електронних доказів під час судового розгляду.	кіберзлочинів. Поняття електронних доказів у кримінальному провадженні Види електронних доказів Способи збирання електронних доказів**.** Використання електронних доказів під час судового розгляду.	

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів здійснюється у таких формах:

– опрацювання нової наукової та навчальної літератури, узагальнення практики тощо;

– робота над кейсами;

– виконання практичних завдань, самотестування;

– написання есе та рефератів тощо.

Завдання та методичні рекомендації до самостійної роботи наведено у Навчально-методичному посібнику з навчальної дисципліни «Кіберзлочинність та електронні докази».

Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (в редакції від 30.09.2016) URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

2. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19

3. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року "Про Стратегію кібербезпеки України".[Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016

4. Конвенція про кіберзлочинність, chttp://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575

5. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16

6. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-

телекомунікаційних системах» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80

7. Закон України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України», [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15

8. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року "Про загрози кібербезпеці держави та невідкладні заходи з їх нейтралізації" [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/2017

9. Про стан виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про загрози кібербезпеці держави та невідкладні заходи з їх нейтралізації», введеного в дію Указом Президента України від 13 лютого 2017 року № 32 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0006525-17

10. Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2006-%D0%BF

11. Про затвердження Порядку формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249267402

Література

1. Тихомиров О.О. Кіберзлочин: теоретико-правові проблеми / О.О.Тихомиров //Зб. матеріалів наук.-практ. конф. “Інформаційна безпека: виклики і загрози сучасності”; 5 квітня 2013 р.—К. : Наук.-вид. центр НА СБ України.—2013.—С. 179-182

2. Пфо, О. М. Основні поняття і класифікація кіберзлочинності / О. М. Пфо // Актуальні задачі та досягнення у галузі кібербезпеки : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Кропивницький, 23-25 листоп. 2016 р. — Кропивницький : КНТУ, 2016. — С. 33-34.

3. Погорецький М. Кіберзлочини: до визначення поняття / М. Погорецький, В. Шеломенцев // Вісник прокуратури. — 2012. — № 8. — С. 89-96.

4. Міщук Н. Кіберзлочинність як загроза інформаційному суспільству / Н. Мыщук // Вісник Львівського університету. Серія економічна. — 2014. — Випуск 51. — С. 173-179

5. Марків С. І. Кіберзлочинність. Нова кримінальна загроза / С. І. Марків // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://gurt.org.ua/articles/34602/

6. Бельський Ю. Щодо визначення поняття кіберзлочину/ Ю. Бельський //Юридичний вісник. — 2014. — № 6. — С. 414-418

7. Кіберзлочинність: проблеми боротьби і прогнози [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://anticyber.com.ua/article_detail.php?id=140

8. Поняття та сутність кібернетичної злочинності [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1425%3A091216-07&catid=170%3A5-1216&Itemid=211&lang=en

9. Словник термінів з кібербезпеки / за заг. ред. О. Копана, Є. Скулиша. — К. : ВБ «Аванпост-Прим», 2012. — 214 с.

10. Проблеми чинної вітчизняної нормативно-правової бази у сфері боротьби із кіберзлочинністю: основні напрями реформування : Аналітична записка [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http:// www.niss.gov.ua/articles/454

11. Стратегія забезпечення кібернетичної безпеки України (Проект) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.niss.gov.ua/public/File/2013_nauk…/kiberstrateg.pdf

12. Голіна В.В., Головкін Б.М. Кримінологія: Загальна та Особлива частини Навчальний посібник. — Х.: Право, 2014. — 513 с.

13. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 р. // Офіційний вісник України від 10.09.2007 — 2007 р., — № 65. — стор. 107. — стаття 2535.

14. Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи від 28.01.2003 р. // Офіційний вісник України. — 2010 р., № 56, / № 31, 2006, ст. 2202 /, — стор. 73, — стаття 1920.

15. Бутузов В. Протидія комп'ютерній злочинності в Україні (системно-структурний аналіз) : [монографія] / В. Бутузов. – К. : КИТ, 2010. – 148 с.

16. Всестороннее исследование проблемы киберпреступности и ответных мер со стороны государств-членов, международного сообщества и частного сектора // UNODC/CCPCJ/EG.4/2013/2.

17. Преступления в сфере информационных технологий [Электронный ресурс]. –Режим доступа:http://www.ru.wikipedia.org/wiki.

18. Невидин С.Хейг: ущерб от киберпреступлений превышает $1 трлн [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.newsland.ru/news/detail/id/807021.

19. Интерпол: киберпреступления являются самой опасной криминальной угрозой [Электронный ресурс]. –Режим доступа: http://www.virusovnet.org/main/309.

20. Конвенция о борьбе с киберпреступностью [Электронный ресурс].–Режим доступа: http://194.8.63.186/portals.

21. АзаровД.С. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері комп'ютерної інформації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Д.С.Азаров. –К.: Ін-т держави і права НАН України, 2003. –18с.

22. Плугатир М.В. Імплементація Україною міжнародно-правових зобов'язань щодо відповідальності за злочини у сфері комп'ютерної

інформації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / М.В.Плугатир. –К.: Держ. наук.-дослід. ін-т МВС України, 2010.– 16с.

Інтернет-ресурси

Сайт Офісу Генерального прокурора - URL: http://www.gp.gov.ua/
Сайт Верховної Ради України - URL: http://rada.gov.ua
Офіційний веб-портал судової влади - http://court.gov.ua/ .
Сайт Національної поліції України - https://www.npu.gov.ua/

Вимоги викладача

Здобувачі вищої освіти *повинні*: регулярно відвідувати лекції й практичні/семінарські заняття; систематично та активно працювати на них; переконливо наводити аргументацію при розв'язанні завдань; якісно виконувати письмові й практичні завдання, контрольні та самостійні роботи тощо. Практичні заняття, пропущені за поважних причин, можуть бути відпрацьовані за попереднім узгодженням із викладачем.

Здобувачам вищої освіти *рекомендується*: брати участь в наукових конференціях, конкурсах наукових праць, роботі наукового гуртка кафедри, готувати тези наукових доповідей тощо.

Обов'язкова вимога - дотримання здобувачами вищої освіти норм «Кодексу академічної етики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого» (https://nlu.edu.ua/files/norm_doc/kodeks_academichnoyi_etyky.pdf).

Викладач звертає особливу увагу на дотримання політики недопущення плагіату. У разі виявлення ознак порушення правил щодо недопущення плагіату або самостійності написання роботи може бути прийняте рішення про анулювання оцінки за роботу.

Присутність на лекційних на практичних заняття - обов'язкова. Під час як лекційних, так і практичних занять студенти мають право в будь який час ставити викладачеві запитання з відповідної теми та запрошуються брати активну участь у дискусії.

Під час аудиторних занять дозволяється використовувати ґаджети тільки у навчальних цілях (наприклад, для перегляду презентацій лекції). Дозволяється користуватися ноутбуками і планшетами для ведення конспектів лекцій та відстеження потрібної інформації.

Контрольні заходи

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни «назва навчальної дисципліни» передбачає проведення поточного та підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль знань включає:

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на *практичних заняттях* із застосуванням таких
- засобів: усне, письмове або експрес-опитування, виконання текстових завдань, вирішення практичних завдань або задач, участь у розробці кейсу, підготовка і захист есе або реферату за ініціативи студента;
- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни, що проводяться після модулів (колоквіуми, котрольні роботи тощо).

Протягом семестру студенти виконують завдання для *самостійної роботи* (підготовка презентації, есе, реферату тощо). Максимальна кількість балів за самостійну роботу – 10.

Формою *підсумкового контролю* знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни є залік.

Шкала підсумкового педагогічного контролю:

Оцінка за шкалою ECTS	**Визначення**	**Оцінка за національною шкалою для заліку**	**Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НЮУ**
A	**Відмінно** – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	зараховано	90 – 100
B	**Дуже добре** – вище середнього рівня з кількома помилками		80 – 89
C	**Добре** – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	**Задовільно** – непогано, але зі значною кількістю недоліків		70 – 74
E	**Достатньо** – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	**Незадовільно** – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	не зараховано	35 – 59
F	**Незадовільно** – необхідна серйозна подальша робота, обов’язковий повторний курс		0 – 34